

ВІДГУК

офіційного опонента **Рогульської Оксани Олександрівни**
про дисертаційну роботу Яблокова Сергія Володимировича
**«Формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів
іноземної мови засобами інноваційних технологій»,**
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність і доцільність дослідження. Нове соціальне замовлення в галузі освіти та зростаючі потреби у спілкуванні та співпраці між країнами і людьми з різними мовами та культурними традиціями вимагають від майбутніх вчителів іноземної мови знання культурних особливостей носіїв мови, їхніх звичок, звичаїв, традицій, норм поведінки, етикету та умінь розуміти й адекватно використовувати їх у процесі спілкування. Умовою оптимального функціонування фахівця в системі професійних загальнокультурних умов є досягнення високого рівня загальнокультурної компетентності, яка розглядається як атрибут професіоналізму.

Вивчення дисертації й автореферату дає підстави стверджувати, що робота є закономірною і своєчасною реакцією на сучасні вимоги до підготовки висококваліфікованих учителів іноземної мови і має вагомe значення для теорії і практики професійної освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Маріупольського державного університету «Формування мовної особистості в умовах полікультурного суспільства» та «Особистісно-професійні трансформації учасників освітнього процесу у ВНЗ». Дисертаційна робота також є складовою комплексного наукового дослідження кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія моніторингу якості педагогічної діяльності». Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради ВДПУ імені Михайла Коцюбинського (протокол № 8 від 27.02.2013 р.), й узгоджено

у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 9 від 26.11.2013 р.).

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. Слід зазначити, що актуальність досліджуваної проблеми, її методологічна і теоретична основа одержали в дисертації С. В. Яблокова належне обґрунтування, аргументацію і конкретизацію. На основі критичного аналізу теоретичних джерел дисертант окреслив коло питань, які потребують наукового розв'язання. Коротко, чітко й лаконічно сформульовано мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження. Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів підтверджується використанням комплексу теоретичних, емпіричних і статистичних методів дослідження, результатами чітко спланованої дослідно-експериментальної перевірки впродовж 2010-2016 років, обробка результатів якого здійснювалася з допомогою методів математичної статистики.

Ретельний аналіз джерельної бази (294 найменування, із них – 30 іноземними мовами) уможливив: впровадження ідей компетентнісного та культурологічного підходів в професійну підготовку майбутніх вчителів іноземної мови; з'ясування змісту і структури загальнокультурної компетентності як складової професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови; визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій; формулювання авторського визначення поняття «загальнокультурна компетентність майбутнього вчителя іноземних мов»; застосування інноваційних технологій у процесі формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов; визначення критеріїв відбору інноваційних технологій у залежності від цілей навчального заняття.

Успішне вирішення поставлених завдань зумовило новизну і практичну цінність дисертаційної роботи.

Характеризуючи дисертаційну роботу Сергія Володимировича Яблокова з позицій вперше отриманих найбільш суттєвих наукових результатів відзначимо:

1. Розроблено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування

загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій (інтеграція формалізованої навчальної діяльності з неформальним й інформальним навчанням на засадах інноваційного підходу; створення алгоритму формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов на основі впровадження наскрізних навчальних програм; реалізація ідей «діалогу культур» у процесі включення майбутніх учителів іноземних мов до міжкультурної комунікації.

2. Розроблено модель формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій.

3. Визначено критерії, показники та рівні сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Робота чітко структурована та грамотно оформлена. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Структура роботи відповідає меті дослідження й вирішуваним у ньому завданням. Виклад матеріалу є повним і послідовним: у кожному підрозділі підсумовується представлений матеріал; кожний розділ завершують висновки; у кінці кожного розділу зазначаються праці здобувача, в яких висвітлено результати дослідження.

Практичне значення дисертаційної роботи не викликає заперечення і полягає у розробці та впровадженні у практику діагностики сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов; методики формування досліджуваного інтегрованого особистісного ресурсу; наскрізної комплексної програми навчальної дисципліни «Практичний курс основної іноземної (англійської) мови» та робочої навчальної програми дисципліни «Лінгвокраїнознавство країни основної іноземної мови» та супровідних навчально-методичних комплексів.

Результати дослідження *впроваджено* в практику роботи низки університетів України, про що свідчать відповідні довідки.

У першому розділі «Теоретичні засади формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій» наголошується на доцільності впровадження ідей компетентнісного та

культурологічного підходів у професійну підготовку майбутнього вчителя. Автор переконливо доводить, що організація навчально-виховного процесу на засадах зазначених підходів зумовлена соціально-економічними чинниками та реформуванням системи вищої освіти з метою її інтеграції у загальноєвропейський освітню спільноту, зростаючими вимогами суспільства до фахового рівня випускника вищого навчального закладу, потребами кожної молодої людини відчувати себе конкурентоспроможним, мобільним, компетентним. Компетентнісний підхід стимулює розробку нової освітньої парадигми підготовки студентів – майбутніх учителів, які спроможні мобільно реагувати на зміни сучасного ринку праці, здатні до продуктивної професійної діяльності в умовах інтеграції, гуманізації та гуманітаризації освіти. Із позиції культурологічного підходу, освіта є соціокультурною системою, яка забезпечує культурне наслідування (трансляцію культурних норм, цінностей, ідей), розвиток людської індивідуальності, підготовку людини до успішного існування в соціумі, власній культурі, полікультурному середовищі. Здійснений теоретичний аналіз проблеми формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов, дозволив висвітлити основні підходи до тлумачення термінів «компетентність», «компетенція», «загальнокультурна компетентність», «загальнокультурна компетенція», «загальнокультурна компетентність майбутніх учителів іноземних мов», «інноваційні технології».

Автор обґрунтовує сутність базового поняття «загальнокультурна компетентність майбутнього вчителя іноземних мов» й визначає його як інтегративний особистісний ресурс, до якого входять сукупність загальнокультурних знань, умінь, навичок; система загальнокультурних компетенцій, якими повинен оволодіти майбутній фахівець; культурний досвід особистості; культуро-орієнтовані спеціальні професійні знання; володіння способами та нормами використання мови в різних ситуаціях комунікації та педагогічній діяльності, досвід спілкування, а також особистісне ставлення до фактів іншомовної культури, у тому числі здатність людини розв'язувати соціокультурні конфлікти в спілкуванні, долати міжкультурні бар'єри, потенціал

особистісного розвитку в процесі оволодіння мовою, яка вивчається. Автор підкреслює, що механізм формування загальнокультурної компетентності у реальній педагогічній діяльності потребує нового педагогічного мислення, нових способів перетворення дійсності, тому необхідно цілеспрямовано готувати майбутніх учителів до інноваційної діяльності, до пошуку нових, більш ефективних прийомів і засобів навчання.

У другому розділі особлива увага приділена вибору, обґрунтуванню й реалізації педагогічних умов (інтеграція формалізованої навчальної діяльності з неформальним й інформальним навчанням на засадах інноваційного підходу; створення алгоритму формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов на основі впровадження наскрізних навчальних програм; реалізація ідей «діалогу культур» за допомогою включення майбутніх учителів до міжкультурної комунікації у створеному культуро-освітньому середовищі). Автором доведено, що вони забезпечують ефективність формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Безумовно, важливим результатом дослідження є розроблена модель формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, яка слугує наочним узагальненням усього процесу дослідження й розкриває специфічні особливості її структури, взаємозв'язок між концептуальним, змістовим, процесуально-технологічним і результативним блоками.

Виокремлення критеріїв (когнітивний, ціннісно-орієнтаційний, комунікативно-діяльнісний) та їх показників дало змогу визначити рівні сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов: репродуктивний (низький), продуктивний (середній), творчий (високий).

У третьому розділі дослідник розкриває мету, завдання й етапи проведення дослідно-експериментальної роботи. На основі аналізу діагностичних матеріалів та експертних оцінок автор відзначає недостатній рівень сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, що обумовлено відсутністю науково обґрунтованих педагогічних умов їх формування. Аналіз та узагальнення експериментальних даних дали змогу стверджувати, що

позитивні зміни відбулися шляхом реалізації у процесі навчання майбутніх вчителів іноземних мов запропонованих педагогічних умов формування загальнокультурної компетентності.

Достатній рівень достовірності теоретичних положень та практичних результатів дисертаційного дослідження С. В. Яблокова досягається не лише теоретичними методами, а й завдяки констатувальному етапу педагогічного експерименту і математичній обробці одержаних даних. Досить ретельно автором дослідження сплановано й організовано формувальний етап експерименту. Кількісний аналіз результатів експериментальних даних наочно проілюстровано у вигляді таблиць, діаграм і графіків. Все це засвідчує належний рівень володіння автором дисертаційної роботи сучасними методами науково-педагогічних досліджень та дозволяє зробити висновок, що теоретичні положення і практичні результати дослідження є логічними й переконливими.

Узагальнені результати дослідження підтвердили правомірність висунутої автором дисертаційної роботи гіпотези про те, що формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій буде ефективним за умов інтеграції формалізованої навчальної діяльності з неформальним й інформальним навчанням на засадах інноваційного підходу; створення навчальних програм дисциплін та навчально-методичних комплексів за допомогою алгоритму формування досліджуваного феномену; реалізації ідей «діалогу культур» за допомогою включення майбутніх учителів до міжкультурної комунікації у створеному культуро-освітньому середовищі

Основні положення та результати дослідження обговорювалися на науково-практичних конференціях різних рівнів. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено у 14 опублікованих працях, із них: 6 статей у наукових фахових виданнях України, 3 – у зарубіжних виданнях; 4 – у збірниках наукових праць і матеріалів конференцій; 3 навчально-методичні рекомендації.

Незаперечною цінністю виконаної роботи є 7 додатків на 72 сторінках, які гармонійно доповнюють текст дисертації тестами, таблицями, анкетами,

узагальненими та розробленими автором матеріалами. Зазначені додатки покращують сприйняття наведених у тексті матеріалів.

Анотування повністю відображає зміст й основні результати дисертаційного дослідження та достатньо повно висвітлює основні наукові, теоретичні і практичні здобутки дослідника. Загальні висновки дослідження, висновки до розділів повною мірою відображають його завдання. Зміст анотування є ідентичним основним положенням дисертації, дає чітке уявлення про особливості проведеного дослідження та його результати.

Поряд із незаперечною теоретичною та практичною цінністю дисертаційної роботи С. В. Яблокова вважаємо за доцільне звернути увагу на певні недоліки та висловити деякі побажання.

1. Перший розділ «Теоретичні засади формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій», на нашу думку, варто було б розпочати не з компетентнісного і культурологічного підходів у вищій педагогічній освіті в контексті сучасної педагогічної науки, а зі з'ясування стану дослідженості проблеми, вимог які ставить суспільство до майбутніх фахівців, розкриття особливостей підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

2. В підрозділі 1.2, який має назву «Зміст і структура загальнокультурної компетентності як складової професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови», обґрунтовуються різні підходи щодо трактування понять «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність», «загальнокультурна компетентність особистості». На нашу думку, частину загальновідомих та загальновизнаних понять, що розглядає автор можна було б так детально не аналізувати.

3. За результатами вивчення наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених автором було визначено структурні компоненти загальнокультурної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов: *когнітивний, ціннісно-орієнтаційний та комунікативно-діяльнісний*, що забезпечують умотивованість і цілеспрямованість, осмисленість, цілісність, ефективність і результативність дій щодо досягнення мети професійного спілкування. Дані компоненти представлені в

моделі формування загальнокультурної компетентності, але в тексті дисертації схарактеризовані недостатньо.

4. Підрозділ 1.4 «Інноваційні технології як засіб формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов» варто було б перенести в підрозділ 2.2 «Особливості організації роботи з формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій», оскільки обґрунтовуючи педагогічну умову: інтеграція формалізованої навчальної діяльності з неформальним й інформальним навчанням на засадах інноваційного підходу автор знову повертається до інноваційних технологій у навчанні іноземних мов і подає дотичну інформацію. Вважаємо що реалізація першої педагогічної умови розкрита недостатньо повно, у підрозділі представлена лише загальна інформація.

5. Вважаємо за доцільне в другому розділі об'єднати підпункт 2.1 «Обґрунтування педагогічних умов формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій з 2.2 «Особливості організації роботи з формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій», оскільки підрозділ малий за обсягом.

6. Критерії показники та рівні сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов описано в підпункті 2.4, тому таблицю 2.1, яка дублює інформацію варто було перенести в додатки.

7. Автором були розроблені наскрізна комплексна програма навчальної дисципліни «Практичний курс основної іноземної (англійської) мови», робоча навчальна програма дисципліни «Лінгвокраїнознавство країни основної іноземної мови» та супровідні навчально-методичні комплекси (завдання для практичних і лабораторних занять, тексти для читання й аудіювання з питаннями до них, завдання для самостійної роботи, пакети тестових і контрольних завдань тощо). Зміст навчальних дисциплін було доповнено за рахунок введення загальнокультурної, лінгвокультурної та соціокультурної інформації, впроваджувалися засоби інноваційних технологій, різноманітні форми і методи. Всі

ці напрацювання, які мають беззаперечну практичну цінність представлені в тексті дисертації та в додатках лише фрагментарно, хотілося б щоб всі ці матеріали знайшли своє відображення в методичних рекомендаціях щодо ефективного формування загальнокультурної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов засобами інноваційних технологій.

Вказані зауваження та побажання в жодному разі не применшують загальної цінності дисертаційного дослідження. Є підстави стверджувати про наукову зрілість дисертанта, демонстрацію високого рівня структурованості наукового мислення, здатність до системного вивчення різних аспектів досліджуваних явищ і процесів. Дисертація С. В. Яблокова є цілісним науковим дослідженням, результатом є самостійно одержані науково обґрунтовані положення.

Загальний висновок

Аналіз дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих наукових праць з проблеми дослідження дає підставу зробити наступний **висновок**: дисертація Яблокова Сергія Володимировича «**Формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами інноваційних технологій**» за актуальністю та змістом, обсягом і якістю оформлення, повнотою викладу її основних результатів у публікаціях **відповідає вимогам до кандидатських дисертацій, а її автор** заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри практики іноземної мови
та методики викладання

Хмельницького національного університету

О. О. Рогульська

